

G

Geandewei

KERKBLAD

Jaargang 26 - nummer 10
vrijdag 17 mei 2019
editie Dokkum e.o.

Protestantse
Kerk

Jongeren en de preek: drie keer anders kijken

Wij zullen elk een andere
kant op gaan

Jezus zegt het
aanmerkelijk pittiger

Geloofsgetuige
Nicolaus von Zinzendorf

Column Aukje de Bildt

'Aan alles komt een eind.
Dat is het goede van het
kwade en het kwade van het
goede.'

Deze spreuk is niet van mezelf. Ik hoorde hem ergens. Een spreuk met waarheid. Een spreuk om over na te denken.

Zo lang het eerste waar is, is het geen probleem. We willen graag dat er een eind komt aan het kwade. Als het tweede deel van de zin in beeld komt, is het minder leuk. We zouden willen dat het goede altijd blijft en dat er nooit een einde aan komt.

Deze column is de laatste column die ik schrijf voor *Geandewei*. Er is iemand anders die mij opvolgt. Ik mocht al langer doorgaan van de provinciale redactie, omdat ik graag het aantal van 23 wilde halen: net zoveel jaren als ik als kerkelijk werker gewerkt heb. Het zijn er nog meer geworden dan 23. En nu komt er dus een eind aan. En het is maar hoe je het bekijkt: het is het goede van het kwade of het kwade van het goede!

Die woorden 'voor het laatst' of 'aan alles komt een eind' zijn woorden die veel gevoelens en emoties oproepen. Veel dingen doen we voor het laatst zonder het te beseffen, zonder het ons bewust te zijn. Pas wanneer 'het eind' te maken heeft met levensvragen: niet meer werken, ziek zijn, verhuizen, scheiden, ouder worden, overlijden, beseffen we echt wat 'voor het laatst' is. Het is het einde. Het komt nooit weer. Ik zal iets nooit meer doen. Ik zie iemand nooit meer.

Voor het laatst iemand groeten, voor het laatst een kus geven, voor het laatst zwaaien en 'dag' roepen - onze hand strekt zich uit alsof we de ander, het andere, nog even vast willen houden - voor het allerlaatst ergens zijn, voor het allerlaatst bij iemand zijn Af-scheid. Je afscheiden van iemand. Toon Tellegen vertelt het zo:

'Waar zullen wij afscheid nemen?'

'In de regen.'

'Zullen wij schuilen?'

'Nee!'

'Hoe zullen wij ons voelen?'

'Ziek, vals en verlegen.'

'Wat zullen wij zeggen?'

'Wij zullen het niet weten.'

'Wat zullen wij denken?'

'Was het maar gisteren, morgen of nooit.'

'Zal een van ons gelijk hebben?'

'Geen van ons zal gelijk hebben.'

'Zullen wij elk een andere kant op gaan?'

'Wij zullen elk een andere kant op gaan.'

'Zullen wij omkijken?'

'Een van ons zal omkijken. Stilstaan, aarzelen en omkijken.'

Zo spraken ze tegen elkaar, telkens weer opnieuw. Maar zij vroegen nimmer wie. Wie zou omkijken. Wie.

Het zal regenen. Maar ik zal niet omkijken naar al die vorige columns. Het is mooi geweest. Ik heb ervan genoten en ik hoop u ook. Wij zullen beiden een andere kant op gaan.

Meditatie 'DOESLIEF'

'Is het een verdienste als je liefhebt wie jou liefheeft? (...) Wees dus volmaakt, zoals jullie hemelse Vader volmaakt is' Matteus 5: 46, 48

door ds. Evert Pieter van der Veen

Wij zijn best aardig voor elkaar: bekenden groeten op straat, even een praatje maken bij de supermarkt, bij het uitgaan van de kerk naar het welzijn van de ander informeren, de container van de buurvrouw bij de weg zetten... Onze vormen van aandacht zijn echter meestal gericht op mensen die we al kennen en waar we iets of misschien wel veel mee hebben.

Goddelijke oorsprong

Jesus beschouwt de liefde niet vanuit ónze positie en wat er tussen mensen gebeurt. Hij belicht de liefde vanuit haar goddelijke oorsprong, vanuit God zelf die de zon over heel deze wereld laat schijnen en daarin geen onderscheid maakt tussen goede mensen en zij die minder goede of zelfs kwaadaardige bedoelingen hebben (zij bepalen meestal de nieuwsfeiten die ons zo kunnen deprimeren). Onze liefde is meestal de tegenhanger van 'wat u niet wilt dat u geschiedt, zo doe dat ook een ander niet'. Wel mooi, maar ook afgestemd. Er zit vaak ook wat eigenbelang in onze liefde: als ik goed ben voor jou, dan mag ik van jou ook eens iets terug verwachten. Wanneer dat uitblijft, dan houdt de liefde van onze kant meestal op. Het is niet fijn om dit te erkennen! Wanneer gaan we echt over onze eigen grenzen, treden we uit ons eigen wereldje en zien we ook mensen waar we 'niets mee hebben' als naasten die onze liefde nodig hebben?

Volmaakt

Volmaakt zijn als God: dat klinkt als een onmogelijke opgave waar we niet eens aan willen beginnen want dat lukt ons immers tóch niet. Het woord 'volmaakt' betekent echter niet dat we perfect zijn maar dat we ergens oprecht mee bezig zijn. We stáán ergens voor en we gáán ergens voor.

In de boetepsalm 51 klinkt de bede 'maak mij standvastig'. Leven wij met overtuiging uit Gods liefde? Volmaakt, dat is met hart en ziel. Zó liefhebben maakt geen onderscheid, trekt geen grens tussen wie er wél en wie er níet bij hoort in mijn denken en mijn handelen.

'Doeslief'

Momenteel is er de campagne 'Doeslief', over onze mentaliteit, met schrijnende voorbeelden van agressief gedrag tegen politie en hulpverleners en negatieve taal op twitter. Onlangs vroegen de BOA's in Amsterdam om een wapenstok en pepperspray zodat ze zich tegen gewelddadige burgers kunnen verweren. Brandweer- en ambulancepersoneel weet er rond de jaarwisseling ook van mee te praten. Maar er is ook kleiner onhebbelijk gedrag: telefoneren terwijl je afrekenet bij de kassa of voordringen in een rij wachtenden.

'Doeslief': Jesus zegt het aanmerkelijk pittiger en reikt ons ook een diepere bron aan: God. 'Want alzo lief heeft God de wereld gehad...' Wat maakt Gods Zoon in ons los aan liefde voor mensen? 'Doeslief' klinkt - te - vrijblijvend: wees eens wat aardiger voor elkaar. Toch loopt er wel een lijn van Jesus' woord over liefhebben naar deze campagne.

Groot hart

Kunnen en willen we ons in de ander verplaatsen en niet impulsief van onszelf uitgaan? Hebben we oog voor het grotere geheel van de samenleving waar we deel van uitmaken? Dat vraagt iets/veel van ons: volmaakt zijn als God. Noem het maar een groot hart voor mensen en deze wereld.

Evert van der Veen is emeritus-predikant en vaste medewerker van *Geandewei*

Leesooster

Week 21, 19 t/m 25 mei

zondag Jakobus 1:19-27
maandag Jakobus 2:1-13
dinsdag Jakobus 2:14-26
woensdag Jakobus 3:1-12
donderdag Jakobus 3:13-18
vrijdag Jakobus 4:1-10
zaterdag Jakobus 4:11-17

Week 22, 26 mei t/m 1 juni

zondag Jakobus 5:1-6
maandag Jakobus 5:7-12
dinsdag Jakobus 5:13-20
woensdag Handelingen 1:1-8
donderdag Handelingen 1:9-14
vrijdag Handelingen 1:15-26
zaterdag Psalm 120

Jongeren en de preek

Drie keer anders kijken

Waarom denk je dat een preek anders is dan een 'gewoon' praatje of een lezing? Ervaar je wel eens iets van God tijdens de preek? Wat kun je daarover vertellen? Het zijn niet de meest gemakkelijke vragen om te beantwoorden, maar ze leveren wel prachtige gesprekken met jongeren op. De afgelopen jaren sprak ik met jongeren, predikanten en jeugdleiders en ontdekte dat het thema 'betrokkenheid van jongeren bij de preek' gewoon soms anders kijkt.

door Nelleke Plomp

Het thema 'jongeren en preken' raakt veel gemeenten. In bijna elke gemeente wordt op zondagochtend gepreekt en een groeiend aantal gemeenten heeft te maken met jongeren voor wie de vanzelfsprekendheid om op zondagochtend naar de kerk te gaan minder gewoorden of zelfs verdwenen is.

Dit betekent ook dat de jongeren die wél op zondagochtend hun bed uit komen - wellicht niet elke week - daar vaak zelf voor kiezen. De ervaring leert dat ze vaak graag in gesprek gaan over geloven en kerk, als dit op een open manier gebeurt. In de protestantse traditie zien we de preek als een dialoog. Vanuit deze wisselwerking kunnen teksten tot leven komen: woorden worden Woord. Juist vanwege deze samenwerking is het gesprek tussen predikant en jongeren zo belangrijk. Voor een vruchtbaar gesprek over de preek met jongeren, is het goed om eens anders naar dit thema te kijken. Hieronder drie inzichten die helpen verder te kijken dan 'saaie en lange preken' of 'ongeïnteresseerde jongeren'.

De preek als maaltijd

Waar ging de preek van afgelopen zondag over? Weet u het nog? Waarschijnlijk niet meteen, zoals u ook niet meteen kunt vertellen wat u gisteravond at. De preek zien als maaltijd helpt zowel de grote waarde ervan te zien, als het belang van dat éne moment te relativeren. Zoals een stabiel patroon van voedzame, evenwichtige en aantrekkelijke maaltijden helpt om kinderen en jongeren gezond op

te laten groeien, zo helpt een stabiel patroon van voedzame, evenwichtige en aantrekkelijke preken de geestelijke gezondheid van kinderen en jongeren te laten groeien en op peil te houden. Net als bij maaltijden is herhaling cruciaal - niet elke dag hetzelfde natuurlijk, maar wel het aanhouden van een gezond eetpatroon. Slechte preken of het ontbreken van geestelijk voedsel zorgen op lange termijn voor ondervoeding.

Tegelijkertijd hoeven we niet alles van de preek te verwachten. God spreekt ook - misschien juist - buiten de preek, zoals wellicht ook juist die bijzondere picknick op het strand je altijd is bijgebleven, of die ene uitspanning die precies opdoemde toen je na een lange wandeling bijna omviel van de honger. Deze ervaringen maken de dagelijkse maaltijd niet minder relevant. Laten we de wekelijkse preek ook zo bekijken. Het is goed om richting jongeren zowel het belang van het gewone te benoemen als de waarde van het bijzondere. Vertel bijvoorbeeld zelf eens waarderend over de predikant in uw jeugd en de invloed die hij of zij had. Moedig jongeren aan om buiten de deur te kijken, maar ook om eens te bedenken welke waardevolle levenslessen ze meekrijgen in de thuisgemeente.

Kerk als thuisplek voor jongeren

In vrijwel elk gesprek dat ik met jongeren over de preek heb, gebeurt het. Ze slaan enthousiast aan het brainstormen op de vraag hoe zij de ideale preek voor zich zien, maar vroeg of

laat zegt iemand: „Ja, maar dat vinden de ouders vast niet leuk.” De gedachte of hun, soms wilde, ideeën ook aantrekkelijk zijn voor ouders is nooit ver weg. Onder deze bescheidenheid proef ik het idee dat de kerkdienst eigenlijk niet van hen is. Om in het beeld van de maaltijd te blijven: een kerkdienst 'proeft' niet als neerploffen aan de tafel thuis, maar als een etentje bij je opa en oma. Dat is ook vertrouwd, maar als kleinkind geef je toch iets minder eerlijk je mening en neem je de ouderwetse recepten voor lief. Ach ja, zo doet oma dat nu eenmaal. Thuis eten we wel weer normaal.

Jammer, want het zou zo mooi zijn als de kerkdienst een thuisplek voor jongeren is. Een plek waar ze weten: wat wij vinden, doet ertoe! Niet dat alles op maat voor jongeren gesneden hoeft te zijn - als het goed is, is de gezinsmaaltijd dat ook niet - maar wel een thuis voor hen.

De preek gebeurt niet alleen tijdens de preek

Onlangs was ik te gast in een paar gemeenten waar de predikant met een groep jongeren aan de slag was gegaan met tips om de betrokkenheid van jongeren bij de preek te vergroten. Ik vroeg aan jongeren of en wanneer ze God tijdens de preek ervoeren. Veel verhalen over Godservaringen tijdens het moment van de preek haalde ik niet op. Maar toen ik vroeg over de relatie met de predikant, over de voorbereiding van een preek of het aandragen van thema's, gebeurde er wat. De verhalen kwamen los. „Oh ja”, vertelde een meisje: „ik weet nog dat we het op catechese over dit thema hadden en dat het terugkwam in de preek.” Een ander zei: „Mijn predikant heeft echt interesse in mij en staat open voor mijn suggesties. Dat hoor je terug in haar preken.” Een thema dat in de week na de preek terugkomt op catechese, of een predikant die luistert naar jongeren en op hun vragen ingaat tijdens de preek: jongeren zullen dit niet altijd linken aan het moment dat de preek gehouden wordt, maar het heeft wel alles met elkaar te maken.

Drie keer anders kijken: van exquisite maaltijd naar gewoon goed dagelijks brood. God geeft beide en vraagt ons het tweede te ontvangen uit Zijn hand. Ik geloof dat het zowel voor predikanten als voor jongeren heilzaam is om zo de preek te leren kennen: heilzaam voedsel voor onderweg.

Nelleke Plomp is specialist vieren met kinderen en jongeren bij de Protestantse Kerk in Nederland en doet sinds eind 2017 onderzoek naar de betrokkenheid van jongeren bij de preek en hoe jongeren over woordverkondiging in de preek spreken.
bron: protestantsekerk.nl

De preek zien als maaltijd helpt zowel de grote waarde ervan te zien, als het belang van dat éne moment te relativeren.

Byldspraak - Willem Wilstra

Exodus

Myn suster wennet yn Frjentsjer en by har yn it strijtsje is ek in ferneamde tegelhandler fêstige dy't iepen hûs hold. Sadwaande kaam ik dêr te sjen.

It gie my spesjaal om tegels mei bibelske tema's. No, dy wiene dêr genoch. Mar dizze die my nij en út 'e katalogus kaam in hiel aparte útlis nei foaren.

Yn 'e bibel lêze wy yn Exodus 34 fers 29, dat Mozes mei in glinsterjend gesicht fan de berch Sinaï del kaam. Op it tegeltsje hat er lykwols twa hoarnen op 'e holle. De útlis is, dat de fertaler Aquila Ponticus in flater makke hat. It moast fan it Hebreuwsk nei it Gryks oerset wurde. De wurden 'keren' (striele) en 'karan' (hoarn) ha him de das omdien... Mozes hat in aureool fertsjinne en gjin duvelske hoarnen. Dit tegeltsje is ea makke yn Utert om 1650 hinne en kostet no 150 euro.

Synodevergadering

Nieuwe kerkplekken krijgen de ruimte

Nieuwe kerkplekken die volwassen zijn geworden krijgen de ruimte om zelfstandig binnen de Protestantse Kerk te gaan functioneren. Dat is het principebesluit dat de synode op 26 april heeft genomen. Over de uitwerking en randvoorwaarden moet verder gesproken worden. Daarvoor wordt een extra synodevergadering op 22 juni belegd.

Nieuwe kerkplekken gaan bijna altijd van start onder de verantwoordelijkheid van een reguliere gemeente. Als er dan een volwaardige geloofsgemeenschap ontstaat, groeit de behoefte aan een gelijkwaardige relatie met de bestaande gemeente. De synode wil dat mogelijk maken door gebruik te maken van artikel 2-5-2 in de kerkorde, waarmee nieuwe kerkplekken een 'buitengewone gemeente' worden. Deze nieuwe initiatieven worden dan 'kerngemeenten' genoemd.

De generale synode sprak over het rapport *Mozaïek van kerkplekken*. Dit rapport werd in grote dankbaarheid ontvangen door de leden van de generale synode. Vertegenwoordigers van iedere classis kregen de gelegenheid om op het rapport te reageren. Zo zei ouderling P.B. Peerenboom (classis Gelderland Zuid & Oost): „Onze classis is blij met het rapport. We zijn trots op onze Protestantse Kerk die afgelopen tien jaar een aantal hele positieve ont-

wikkelingen heeft weten te realiseren op het gebied van nieuwe vormen van kerk-zijn. Maar dat er nu kaders moeten komen, is ook volstrekt helder.”

Scriba René de Reuver vatte de verschillende reacties van de classis als volgt samen: „Veel dank voor uw reacties. Er spreekt geweldige betrokkenheid op deze zaak uit. We zijn blij met deze ontwikkelingen. We hebben bewust voor deze vernieuwende strategie gekozen. We hebben er voor gebeden. We zijn er dankbaar voor.”

Kritische vragen

Naast dankbaarheid waren er ook veel vragen van synodeleden. Er waren meer dan dertig tegenvoorstellen, amendementen en moties ingediend op het oorspronkelijke besluitvoorstel van het moderamen. Naar aanleiding daarvan besloot het moderamen het besluitvoorstel te vereenvoudigen en een extra syno-

devergadering in te plannen om meer tijd te nemen om over de vragen van synodeleden door te praten.

Zo zijn er bijvoorbeeld vragen over het geestelijk leiderschap in pioniersplekken. Moet dat een predikant zijn? Mag dat ook een kerkelijk werker of pastor zijn? Hoeveel leden moeten er zijn? Ook hechten de synodeleden zeer aan de relatie tussen kerngemeenten en bestaande gemeenten. Over deze onderwerpen worden op 22 juni besluiten genomen door de synode.

Werkgroep ambt

Tevens is toegezegd dat er een werkgroep van deskundigen zich gaat bezinnen op het ambt in de Protestantse Kerk en daarover een ambtsvisie te laten schrijven. Over de voortgang zal worden gerapporteerd in de synodevergadering van november 2019.

bron: protestantsekerk.nl

De kerkdienst (16) Wat legt de voorganger uit?

In deze serie onderbreek ik de gang door de kerkdienst en wil ik een algemeen thema aan de orde stellen: wat moet een voorganger tijdens de liturgie allemaal uitleggen? Nauw daarmee verbonden is de vraag: wat wordt er geprojecteerd door de beamer, als die er is?

door Riemer Roukema

Er is een stijl van voorgaan waarin de predikant herhaaldelijk uitlegt wat we gaan doen. In aansluiting bij het vorige artikel over dankzegging en voorbede na de preek: het komt voor dat de voorganger uitlegt dat we gaan danken en bidden, dat er daarna gelegenheid voor stil gebed is, en dat dit wordt afgesloten met een gezamenlijk gebeden Onze Vader.

In veel gemeenten gaat dat iedere zondag zo, en soms staat het ook op de papieren liturgie, of wordt het geprojecteerd door de beamer. Dan is het de vraag waarom de voorganger dan toch uitlegt hoe het onderdeel van danken en bidden is opgebouwd.

Een ander voorbeeld: het komt wel voor dat een predikant aankondigt dat er orgelspel is na de preek. Zo gaat het wel vaker, of het is de regel, dus weer de vraag: waarom wordt dat dan nog aangekondigd? Waarom mag het niet gewoon zonder toelichting gebeuren? Een kerkganger die er niet mee bekend is, merkt vanzelf wel dat de organist het orgel bespeelt en hoe het gaat met de dankzegging en voorbede. En voor wie wel bekend is met de gang van zaken, is de toelichting overbodig.

Leeg symbool

In veel protestantse gemeenten worden aan het begin van de dienst twee kaarsen aangestoken, veelal door een kind, al dan niet met de hulp van een volwassene. Over dat aansteken van de kaarsen heb ik eens geschreven dat het voor mijn besef geen betekenis heeft, behalve dat een kind iets doet (zie www.riemerroukema.nl/downloads/RiemerRoukema-0033.pdf). Lang geleden dienden die kaarsen om degene die de Schriftlezingen verzorgde bij te lichten, maar we hebben nu elektrisch licht; en op zondagochtend valt er in veel kerken toch al genoeg licht.

Dat ongemak over dit lege symbool van het aansteken van de kaarsen wordt soms ondervangen door uit te leggen waarvoor het staat. Als gastvoorganger heb ik diverse duidingen gehoord. De twee kaarsen zouden staan voor het Oude en het Nieuwe Testament, of voor het Woord en de wereld, of voor andere zaken die ik niet heb onthouden. Die uitleg wordt iedere zondag herhaald, om de suggestie tegen te gaan dat het aansteken van die kaarsen een leeg symbool is. Maar is dat de oplossing? Als een symbool eerst moet worden uitgelegd, en steeds opnieuw, functioneert het dan wel?

Vieren, niet verklaren

Mijn punt is dit: liturgie is bedoeld om te vieren en niet om steeds weer te verklaren. Als kerkganger kun je een liturgie heel goed ondergaan zonder dat alle elementen worden uitgelegd.

Liturgie en catechisatie moeten we niet verwarren. Toegegeven: veel gemeenteleden hebben geen catechisatie gevolgd waarin de liturgie werd besproken. Maar de oplossing van dit manco is niet om de catechisatie dan maar te geven tijdens de liturgie en steeds weer uit te leggen wat er gebeurt. Al die overbodige woorden slaan de liturgie dood.

Beamer

Dit brengt mij op de beamer die in veel protestantse gemeenten is ingevoerd. Die is handig voor het projecteren van liederen en het vertonen van een afbeelding waarnaar in de preek wordt verwezen.

Maar in de praktijk wordt er veel meer geprojecteerd. Vaak verschijnen alle elementen van de dienst op het scherm: bemoediging, groet, gebed (met een plaatje van gevouwen handen), enzovoorts. Voorafgaande aan de dienst verschijnen alle mededelingen, en als ze vertoond zijn, dan begint het weer van voren af aan, en tijdens de collecte worden ze herhaald. Of er wordt tijdens de collecte een filmpje van Kerk in Actie vertoond.

Ik heb respect voor de inzet van beamerteams, maar mijns inziens getuigt dit gebruik van de beamer van een reusachtig misverstand over liturgie: alsof de kerkgangers permanent beziggehouden moeten worden en hun steeds moet worden uitgelegd wat er gebeurt. Blijft er dan nog wel ruimte over voor verstillen en concentratie op het geheim van het geloof? Voor *autistische* kerkgangers is dat bombardement aan prikkels sowieso te vermoeiend. Voor hen worden soms 'prikkelarme diensten' georganiseerd, maar waar zijn we in andere diensten dan mee bezig?

Laat daar ook maar eens een stilte vallen, bij voorbeeld als de voorganger zegt: „laten wij bidden”. Als het gebed pas begint nadat de onrust enigszins is afgenomen, dan vinden kerkgangers er eerder de innerlijke ruimte voor, dan dat op het scherm van de beamer 'gebed' staat, met een plaatje.

dr. R. Roukema is hoogleraar aan de Protestantse Theologische Universiteit en vaste medewerker van Geandewei

Geloofsgetuige

Nicolaus Ludwig von Zinzendorf

'Jezus, ga ons voor deze wereld door' (L. 835)

* 26 mei 1700, Dresden
† 9 mei 1760, Herrnhut

Vorig jaar bestond de grote kerkzaal van de Evangelische Broedergemeente op het terrein van Slot Zeist 250 jaar. Alles is daar wit. Leden van de gemeente worden ook altijd in een witte kist begraven, met iedereen dezelfde steen en altijd met een eigen graf. Uitvaartdiensten beginnen er om half drie, het tijdstip van Christus' dood. Bij de stoet loopt vervolgens de muziek voorop. En Pasen wordt er in alle vroegte op de begraafplaats begonnen met een Paasjubel, opnieuw met koperblazers. In de kerkdiensten draagt de voorganger de preek zittend achter een lezeenaar voor. Net zoals Jezus volgens Lucas 4 ervoor ging zitten.

De Broedergemeente of Herrnhutters was in Nederland neergestreken vanuit Herrnhut. Op terrein van Graf von Zinzendorf hadden gevluchte protestanten (Hussieten) uit Bohemen, Oostenrijk en Saksen samen in 1722 een kolonie gevormd die ze onder de hoede van de Heer hadden gesteld, vandaar die naam. Von Zinzendorf was bemiddeld. Een schilderij van een lijdende Christus met het onderschrift 'Dit deed Ik voor jou, wat doe jij voor Mij?' had hem geraakt. En tijdens zijn rechtenstudie in Halle en Wittenberg was hij onder de invloed van het piëtisme geraakt. Onder zijn leiding werd er gestreefd naar een eigentijdse vertaling van het gemeenschapsideaal van de eerste christenen. De kolonie maakte een opwekking door, waarbij onderlinge ficties werden bijgelegd. Het werd een serieuze commune. Vanuit hun drukkerijen vonden de *Losungen* een grote verspreiding: een jaarkalender met willekeurig gekozen Bijbelteksten voor elke dag (ook Bonhoeffer leefde er in zijn gevangenis mee).

Veel gemeenteleden waren bekwaam in allerlei handwerk en bedrijvigheid. Dat maakte hen geschikt om zelfvoorzienende zendelingen te worden. Vanuit Herrnhut werden ze uitgezonden naar Groenland en andere Deense gebieden en al snel ook naar tientallen andere plekken over de gehele wereld. Tot dan hadden protestanten nog nauwelijks aan zending gedaan! Via IJsselstein en Zeist werd Suriname een belangrijk zendingsterrein. Toen er in de afgelopen eeuw veel Surinamers in ons land neerstreken, betekende dit een flinke groei van de Broedergemeente. De Hussieten kenden het bisschopsambt. Zinzendorf werd ook tot bisschop gewijd. En hij schreef honderden liederen. Hij was erg gericht op het bloed van Christus als bron van redding en heil. Die 'bloedtheologie' was de meeste tijdgenoten wat te gortig. Maar sommige liederen zijn wijd verspreid geraakt. En het was in een zaaltje van de Londense tak van zijn gemeenschap dat John Wesley 'gegrepen' werd. Wat het begin werd van de beweging van de Methodisten.

Harmen Jansen

Het Heilige

Wie de religieuze huiver wegdoet, verliest veel

In onze westerse wereld lijkt de beleving van het Heilige weg te ebben. Dat tast de voedingsbodem aan van elke godsdienst, ook van de christelijke. Hoe kan het Heilige in onze beleving van de wereld terugkeren? Kijk bijvoorbeeld eens naar boven.

door Arie van Houwelingen

In de godsdienstwetenschap wordt de kern van elke godsdienst het Heilige genoemd. Het Heilige bestaat als een eigen categorie, naast andere als het schone, nuttige, goede.

Het Heilige is tegelijk huiveringwekkend én fascinerend, zegt theoloog en godsdienstwetenschapper Rudolf Otto in zijn klassiek geworden boek *Het Heilige*. Dat lijkt misschien vreemd, maar als je denkt aan wat kleine kinderen eng vinden, dan zijn ze er bang voor én er vaak ook door gefascineerd.

Voor volwassenen kan het heelal zo'n dubbel gezicht hebben, aantrekking maar ook schrik voor die eindeloze verlatenheid. Zo is het ook met God, zegt Otto, Hij trekt aan maar stoot ook af.

Dat laatste dreigt in onze tijd vergeten te worden maar deze donkere, afgrondelijke kant hoort wezenlijk bij het goddelijke van God. Wie die religieuze huiver wegdoet, verliest veel.

De vreze des Heren

In de Bijbel komen we die huiver onder meer tegen in de uitdrukking 'de vreze des Heren'. 'Vrees' is hier niet bang zijn of angstig. Het Hebreeuwse woord voor vrezen betekent oorspronkelijk sidderen, beven. Religieuze vrees heeft te maken met schroom, ontzag, eerbied. Overal waar in de Bijbel iets van het Heilige wordt ervaren, vind je die vrees. 'Ga weg van mij Heer, want ik ben een zondig mens', roept

Petrus uit na de wonderbare visvangst. Zondig betekent hier niet dat Petrus iets verkeerd heeft gedaan, maar dat hij beseft een gewoon mens te zijn tegenover Jezus, die in innig contact staat met God. Van die heiligheid getuigen zijn wonderen en daarom roepen ze ontzetting op.

Niet te dichtbij

Dezelfde huiver vinden we bij Mozes, als hij bij de brandende braambos een Stem hoort: 'Mozes, Mozes! Kom niet dichterbij en trek je sandalen uit, want de plaats waarop je staat is heilige grond. God is een heilige Werkelijkheid, zoiets als de zon, waar je niet te dicht bij moet komen.

Deze huiveringwekkende kant van het goddelijke zie je ook bij Maarten Luther. Voor hem is God in de kern onbegrijpelijk en ontoegankelijk voor de menselijke rede en ondragelijk voor de menselijke natuur. Toch stelt Luther tegelijk het hele christendom voor als vertrouwend geloof. Het was zijn grote ontdekking dat de Heilige louter goedheid blijkt te zijn. Ook al woont Hij in een ontoegankelijk Licht, toch gaan mensen er op af, omdat het huiveringwekkende tegelijk fascineert.

Want het Heilige fascineert ook. Het kan niet anders of Mozes en Petrus hebben in hun ervaringen van het Heilige dit fascinerende geproefd en waren daarom bereid hun leven daaraan te geven.

In de mystiek wordt dit breed uitgewerkt en beleefd als een uiterst positieve realiteit. Je vindt dat ook in de psalmen: 'Zij laven zich aan de overvloed van Uw huis, U lest hun dorst met een stroom van vreugden'. (Psalm 36) Je proeft de bijzondere lading. Want zoals de vreze des Heren geladen is met het Heilige en daarom geen gewone angst is, zo is de vreugde geen gewone blijdschap. Ze heeft iets onuitputtelijks.

Daarom zijn op deze golflengte de eindeloos herhaalde halleluja's in de liturgie toch niet vermoeiend. Een asielzoeker uit Afrika vertelde mij eens over kerkdiensten in zijn thuisland die uren duurden en waar je je toch geen moment verveelde.

Een nieuwe ingang?

Hoe vinden moderne mensen een nieuwe ingang naar de beleving van dit grote en belangrijke Heilige? Voor mij werd de sterrenhemel en de hele natuur, zoals de wetenschap die in al zijn geheim-zinnige complexiteit aan ons toont, een nieuwe vindplaats. Als ik in een heldere, maanloze nacht de ontelbare sterren boven mij zie, weet ik dat ze samen een sterrenstelsel vormen, de Melkweg. En dat dit Melkwegstelsel naar ruwe schatting bestaat uit honderd miljard sterren! En dat wij daar tussen zweven met onze zon.

Scheppingsgeloof

Vaak wordt gedacht dat de wetenschap het ene wonder na het andere de wereld heeft uit geholpen. Ik denk het omgekeerde. De natuurwetenschap laat overal zien hoe wonderlijk complex onze wereld is. Het is niet zo vreemd er een manifestatie van het goddelijke in te zien.

Zo'n opnieuw ingekleurd scheppingsgeloof is van groot belang voor de toekomst van onze wereld. Onze aarde heeft eerbied en ontzag voor de Schepper én de schepping nodig, om niet onder het regiem van de mens te bezwijken.

Van minstens net zo groot belang is een herontdekt scheppingsgeloof voor de kerken. De secularisatie heeft de religieuze beleving van de wereld ondermijnd en uitgebannen. Deze onttovering is als een opdrogend meer waarin de vis van het Godsgeloof het steeds moeilijker kreeg. De herontdekking en beleving van het nieuwe Heilige van de schepping zou dat droogvallende meer kunnen vullen met het levend water.

Kerkdiensten zouden gerevitaliseerd kunnen worden, als het besef doordringt dat de God uit wie het hele heelal geworden is, in zo'n gewone zondagmorgendienst dichtbij ons wil komen.

Mozes knielt bij de brandende braamstruik, Caspar Luyken, 1712

Pinksterfeest 316 Wijnjewoude Een heel weekende feest

Van 7 t/m 10 juni 2019 organiseert Pinksterfeest 316 in Wijnjewoude een sprankelend programma voor jong en oud, van vrijdagavond tot en met maandagochtend.

PINKSTER FST 3-16

De overkoepelende stichting Unite in Christ verbindt dit jaar tijdens het Pinksterweekend alle onderdelen met elkaar. De Noordermannen doen de aftrap op vrijdagavond, waarbij tegelijkertijd ook een vrouwenprogramma begint. De jongeren en tieners starten met Ijsbreker. Voor de bovenbouw van de basisschool is er een filmavond. Voor de jongere kinderen start het programma op zaterdagochtend. Zondagmiddag vieren zij het Pinksterfeest met elkaar met kindertheater Simon en Zo. Op zondagmiddag presenteren de andere onderdelen van de stichting zich tijdens een breed scala aan verdiepingsmomenten.

Compleet programma

Het complete programma is te vinden op www.pinksterfeest316.nl/timetable. De toegang is helemaal gratis, net als de kinderoppas en het parkeren. Bij de samenkomsten voor volwassenen wordt gecollecteerd ter bestrijding van de onkosten.

Vrijwilligers

De hele organisatie wordt gedaan door vrijwilligers. Wil jij hier je talenten inzetten? Dat kan voor een paar uur, een paar dagen of het hele jaar door. Meld je aan op de website www.pinksterfeest316.nl/meewerken.

Kamperen

Kom je meerdere dagen op Pinksterfeest316 en ben je op zoek naar een slaapplek? Op het Pinksterfeestterrein kun je ook kamperen. Opgeven kan via www.pinksterfeest316.nl/kamperen.

Earnewâldster Rûnte / Rotonde 'Mei de moed fan de hoop'

De Earnewâldster Rûnte/Rotonde heeft het programma vastgesteld voor het winterseizoen 2019-2020. De zes avonden hebben dit jaar als thema: 'Mei de moed fan de hoop' / 'Met de moed der hoop': Over de kracht van verbeelding en de weg van vertrouwen.

'It wêzenlike fan it leauwen is geastkrêft. It is it fermogen om hoek te hâlden yn in kompleks, ynderlik tsjinstridich en fakentiids ûnbegryplik bestean mei sinleaze einen en kanten', aldus het voorwoord van het programmaboekje. 'Dit lêste jildt net allinne foar it historyske barren dat him ôfspilet yn de grutte wrâld, mar ek likegoed foar sitewaasjes dêr't men as minske yn bedarje kin. As men dat yn jin omgean lit, kinne negative gefoelens fan defê-tisme en synisme jin maklik yn de besnijing krije. Dat is lykwols in libbenshâlding dy't liede ta neat. It is dan ek net ommenocht dat yn de Bibel de hoop sa wêzenlik is. Dat is wat oars as sjen troch in rosse bril of oerflakkich optimisme. Hoop sit op folle djippere lagen. Hoop betsjut libbensmoed, gjin belies jaan, leauwe yn de takomst, warber bliuwe en kreatyf. Koartsein: hoop is de geastkrêft fan it libben.'

Eben Haëzer

De avonden van ER/Rotonde zijn telkens in de PKN-tsjerke Eben Haëzer, Wiidswei 6 in Ear-

newâld, van 19.30 tot 21.30 u. Intekenen voor de hele serie kan door 35 euro (p.p.) over te maken op NL 62 RABO 0132743051 tnv 'Frysk Oek. Wurkferbân', Nes, met uw adres en postcode. Die laatste twee zijn beslist nodig om het programmaboekje - dat tevens toegangsbewijs is - te kunnen opsturen. Dat gebeurt eind augustus. De entree voor een eenmalig bezoek is 8 euro p.p.

Zes inleiders

De inleiders dit jaar zijn

- **prof. dr. Cees den Heijer** (10 september 2019) over 'Jesus bron van hoop - ook bron van tegenspraak.'
- **dr. Ton van Prooijen** (8 oktober 2019) over 'Hopen tegen alle hoop in.'
- **drs. Hans Schuman** (19 november 2019) over 'Het kwaad van het niet kunnen hopen: de list van de ideologie van het hier en nu.'
- **dr. Sytze Ypma** (7 januari 2020) over 'De creatieve kracht van geloofsmoed en verbeelding.'
- **prof. dr. Frits de Lange** (4 februari 2020) over 'Heilige Onrust. Een pelgrimage naar het hart van religie.'
- **drs. Colet van der Ven** (3 maart 2020) over 'Een droom kerven in een hart, een boom, een stenen tafel.'

Diversen

Antoine Bodar spreekt in Drachten over Maria

Priester Antoine Bodar spreekt op zondagmiddag 19 mei in de Rooms-Katholieke Kerk in Drachten aan de Pier Panderstraat 1. De kerk is open vanaf 14.00, om 15.00 begint de lezing met als titel 'Maria, de moeder van God.' Er wordt ook samen gezongen met pianobegleiding en er is gelegenheid om vragen te stellen.

Hemelvaartsontmoeting in Noordhorn met ds. Snaterse

De jaarlijkse Hemelvaartsontmoeting van de provinciale afdelingen van de Gereformeerde Bond in de Protestantse Kerk in Friesland en in Groningen/Drenthe heeft dit jaar als thema 'Het Koninkrijk voor Israël.' Spreker is ds. J. Snaterse uit Hoozeveer. De Wegwijzer aan de Oosterweg 11 in Noordhorn is op donderdag 30 mei open vanaf 14.00 u., het programma begint om 14.30 u. Er zijn ook speciale programma's voor kinderen van 4 t/m 9 jaar en tieners.

Provinciale Regenboogvoering is dit jaar op Ameland

De Provinciale Regenboogvoering van de Werkgroep Geloof en Homoseksualiteit Friesland wordt dit jaar gehouden op 16 juni in de Hervormde Kerk van Hollum op Ameland Voorganger is ds. Sijbrand Alblas, het thema 'Welkom!.. Belangstellenden kunnen de boot van 9.30 u vanuit Holwerd nemen. Op Ameland staat dan een gratis bus klaar naar Hollum, waar om 11.00 u. de viering begint. Na afloop is er ontmoeting en lunch in Pioniersplek De Plaats.

Studiedagen Liturgie en Kerk- muziek in Hoeven (NB)

Van dinsdag 23 tot en met vrijdag 26 juli 2019 zijn er weer de studiedagen voor Liturgie en Kerkmuziek door het Huis van de Kerkmuziek in Centrum Bovendonk te Hoeven (NB). Gemeentelieden die genieten van zingen in een liturgische setting, maar ook voorgangers, organisten, cantors en cantorijdirigenten zijn welkom. De dagen staan in het teken van intensief leren en zingen, het zoeken en vinden van inkeer, inspanning en ontspanning, maar vind ook verbinding met gelijkgestemde liefhebbers. Informatie over programma, opzet, prijs en aanmelden: www.huisvandekeerkmuziek.nl/werkweken/werkweek-liturgie-en-kerkmuziek.

VOLGENDE KEER in **G**eandeweï

Het lijden in het mensbeeld van Bonhoeffer

